

ג. איזה ריסק מועיל

באופן שמתר לטמוך על טחינת הפרי, יש אומרים שצריך לטחון אותו באופן שהחתיכות תהיינה יותר קטנות מהתולעים (כגון עיי' בלבד) - הנרשי"א זצ"ל (שם). ויש אומרים שמספיק לקצץ הפירות דק דק בסכין. [הנרשי"א והרב"צ אבא שאול זצ"ל (שם)]. ומסתבר כדעה זו שהרי לא בעינו שדואי

התריסקה התולעי, עיי' ט"ז (סי' פד סי"ב) ופתי' (סי' טז). ועיי' עוד בשפתנו עניינותא גליון ק"ע.

ה. לרקם פרי מוחזק בתולעים או שייקם המצוי בתולעי
פרי שמוחזק בתולעים דינו כודאי מתולע, ואסור לרסקו ללא בדיקה. אולם אם חייב בדיקה מחמת מיעוט המצוי, דינו כספק מתולע, ועל כן מותר לרסקו שכחונתו לתקנו לאכילה. [עיי' לעיל באותיות ז' וחי' שפיר מוחזק נחשב כודאי מתולע, משא"כ במיעוט המצוי. ושוי"ר שכן פסק הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ב אות מד) והוסף דיעשה לפני' בדיקה קלה. אלא דעיי' בשו"ע (סי' טז) ובש"י (סי' כט) שעשמוע דפרי שחייב בדיקה מחמת מיעוט המצוי מותר לאכול דוקא אם עבר ובשילו, אבל לכת' אסור לבשל אע"פ שאינו מכוון לבטל התולעים אלא לתקן הפירות. ויש חלקו. וז"ע].

א. דיני קדימה בברכות

קדימה למין שבעה

א. קדימת פירות ממין שבעה הכתובים בפסוק

כל הקודם בפסוק "חצה חטף ושעורה ונפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש" (דברים ה, ח), קודם לברכה. ו"ארץ" השני המוזכר בפסוק, הפסיק הענין, וכל השמון לו חשוב מהמאוחר ממנו ל"ארץ" הראשון. הלכך תמרים קודמים לענבים, שזה שני לארץ השני וזה ג' לארץ הראשון. [שו"ע (סי' ר"א סעי' ד)]. וקדימת הקודם בפסוק עדיף ממעלת חביב. [מ"ב (סי' כ) וממעלת שלם. [שעה"צ (אות א)].

ב. קדימת מין שבעה לשאר פירות

יש שימון לפני כמה מיני פירות מצוה עליו להקדים הפרי שהוא ממין שבעת המינים. [אם המין השני חביב או אין ברכותיהן שוות, עיי' לקמן]. [שו"ע (סי' ר"א)]. ועיי' במ"ב (סי' כח) שבהקדים הוי מצוה. אולם דעת הכה"ח (סי' ר"א אות לו) שהוא דין לכתחילה ולהיחבב מצוה. והטעם להקדמת מין ז' ביאר הפני" (ברכות מא. על ג"כ בא"ד שו"ב) שהיה פסגו נדבגא וראי' ממין ז' שיפטר אותו עיי' דבר שאינו ממין ז'. ובענין זה כת' באבן עזר (ריש סי' קסח).

ג. הכוסם הטחין ושעורה

הא שחטה ושעורה קודמים, דוקא כשעשה מהם תבשיל או פת. [שו"ע (סי' ר"ב סעי' ה)]. ואז קודמים לשאר מינים אף אם הם חביבים אצלו יותר. [מ"ב (סי' כ)]. אבל כוסט חטה שברכתה בורא פרי אדמה, אינה קודמת לברכת בורא פרי העץ. [שו"ע (שם)]. ויש אומרים שדוקא אם פה"ע חביב יותר אצלו אז הוא קודם אף שהוא מאוחר בפסוק, אבל אם שניהם חביבים בשוה חטה קודמת. [מ"א הובא במ"ב (סי' כ)]. ויש אומרים שעל איזה יצירה יברך תחלה. [הגר"ח הובא במ"ב (סי' כ) וסי' כז (סי' לה)]. ומכל מקום אם החטה חביבה יותר אצלו מסתברא שייך עליה תחלה. [מ"ב (סי' כ)].

ד. האם יש קודם למינים הקודמים בפסוק

הא דתמרים קודמים לענבים מחמת קדימתם בפסוק, היינו דוקא שאוכל ענבים כמות שהן, אבל אם עשה מהן יין שמרכיבם עליו ברכת בורא פרי הגפן שהיא ברכה חטולה, היא קודמת לברך עליו תחלה. [רמ"א (סי' טז)]. [רמ"א (סי' טז)]. [רמ"א (אות יח)].

ה. תבשיל מוחמשת מיני דגן, אם קודם לייין

מעשה קדירה מוחמשת מיני דגן (חטים, שעורים, כוסמין, שבלת שועל ושיפון), קודמים לייין. כי גם בברכת מיני מזונות היא ברכה מבוררת כמו ברכת היין והרי היא קודמת לייין בקרא. [רמ"א (שם סעי' ד) ומ"ב (סי' כז)].

ו. תבשיל משעורים, אם קודם לזיתים

ברכת חטים ושעורים שקודמת, היא רק מהשווה להן כשמיכה ל"ארץ" כמו חטים לזיתים ושעורים לדבש (היינו דבש תמרים), אבל שעורים (היינו מזון הנעשה מהן), לזיתים לא. [הגר"ח (שם) ומ"ב (שם)]. ויש אומרים שברכת בורא מיני מזונות, קודמת לכל. וכן עיקר. [מ"ב (סי' כ)]. ועיי' עוד לקמן בענין קדימת מאכלים שברכתם מיוחדת, אות ה'.

ז. דין קדימה למין שבעה הנמצא בתוך פטת פירות

ז' המינים הנמצאים בתוך תערובת, כגון בבלט פירות שהרוב הוא תפוח עץ והמיעוט ענבים, יש להקדים המין שבעה והשאר נפטר בברכתו. ואם אין ברכותיהן שוות, כגון שהרוב הוא בננה והמיעוט הוא ענבים, מברך על מין שהוא הרוב והשאר נפטר בברכתו. [עיי' במ"ב (סי' ר"ב סי"א) א' שהרוב עשוקר וטפל בתערובת שכל מין ניכר לעצמו שכן הוא רבה על השני, אין לברך על הטפל משום סביל. וז"ל דכ"ז הוא לענין הברכה, אבל לבני שבעה יש לנקוט והוא שיהיה חדר נחשב לתערובת, ועיי' ש' להקדים המין ששיל שהיבן שאין ברכותיהן שוות יש להקדים שלא לברך על המין ז' שהוא המיעוט אלא על המין שהוא הרוב, כי על הצד שהמיעוט (שהוא המין ז') אינו טפל אינו מקבל את הברכה של המיעוט עיי' שו"ע בשפתנו עניינותא גליון מ"ח].

קדימה לשלם

א. חתיכות פרי ופירות שלמים

היו לפני חתיכות פרי ופירות שלמים (או חתיכות פת ופת שלמה), אם הכל ממין אחד מברך על השלם (ואם אחד מהם חביב, עיי' בסמוך). [שו"ע (סי' קסח סעי' א)]. אע"פ הדתם מיירי בפת, עיי' במ"א (סי' ר"א) שמבואר שהיה בפירות, ועיי"ש בשעה"צ (אות ג'). ועיי' במ"ב (סי' א) שכת' דטעם הקדמת השלם הוא משום חדר מצוה. ובשעה"צ (שם אות ב) כתב שאיכא בהקדמת השלם משום מצוה מן המובחר].

ב. פרי שלם ופרי חביב הצוי

פרי אחד חצוי ופרי אחד שלם (וכן הדין בפת), אם הפרי החצוי שוות ושניהם ממין שבעה, או שניהן אינן ממין שבעה, שכל עדיף. אפילו אם הפרי החצוי חביב. [שו"ע (סי' קסח) ומ"ב (סי' ר"א סי' ד)]. ואם אין ברכותיהם שוות חדר ספק אם השלם עדיף או מין שבעה (שאינו שלם). [שעה"צ (אות ה)]. ועל כן יברך על איזה שירצה. [קצות השלחן (סי' נד) בה"ש (סי' ד)].

ג. מאכל הנראה שלם

אם מאכל שתי החתיכות על ידי קיסם ונראה כפרי שלם, יש להקדים לחתיכה אחרת. [שו"ע (סי' קסח סעי' ב)]. ולפי זה הוא הדין במאכלים שאינם שלמים אלא נראים שלמים, כגון שניצל וכדומה, יש להם דין שלם. [שהרי מבואר מהשו"ע הנ"ל דשלם אינו דוקא כשהוא שלם באמת אלא לפי הנראה לעין. ועיי' מסכת ד"ה"ב במאכלים שאינם שלמים אלא שאחר הכנתם וכדו' בעיני בני"א נראים שלמים].

ד. נטל הפרסה להם והביאו לו לחם שלם

אם לא היה לפניו רק פרוסת פת, ונטל אותה כדי לברך עליה, ובתוך כך הביאו לפניו פת שלמה, מניח הפרסה אבל קדמה ומברך. ואם כבר בירך על הפרסה, יבצע אותה. [מ"ב (שם)].

ה. נטל חתיכת פרי ושוב הביאו לו מאותו מין שלם

נטל חתיכת פרי לברך עליה, ובתוך כך הביאו לו מאותו מין שלם, ואינו צריך להניח החתיכה תוך השלמה. [עיי' בשעה"צ (סי' ר"א אות ג)]. ועליו לעזוב הפרסה ולברך על השלם. הגי' בחכם צבי (שאלה מה) שלפי דבריו יוצא דעליו לעזוב את החתיכה, ואף לפי השבות עיקב (ח"ב סי' ל) וחי"א סי' לו) שחולק עליו מ"מ מודה הוא דראי לעשות כן. ושוי"מ שכן מבואר בא"ף המגן (שם סי' ב). ועיי' בזה בגליון א'.

קדימה לחביב

א. פרי חביב

היו לפניו כמה מיני פירות, מקדים לחביב עליו. ויש אומרים שנקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו, אפילו אם עתה חפץ במין השני. [הר"י (כח' ד"ה גוף) והרא"ש (סי' כח)]. וי"א שחביב נקרא מה שחביב עליו עתה. [רמב"ם (פ"ח ה"י"ג)]. והעיקר כדעה הראשונה. [שו"ע (סי' ר"א סעי' א) ומ"ב (סי' ס"ב ע')]. עיי' במ"ב (שם מ"ז סי' א) וסי' א' וסי' א'. ועל כן יברך על המין שרגיל להיות תמיד חביב עליו, ויטעם ממנו קצת ואח"כ יאכל המין שחפץ עשוי לאכול, ואחר גמר אכילתו יחזור לאכול המין הראשון. [מ"ב (שם סי' ז)]. ומכל מקום אם שניהם חביבים עליו אזלינן אחר איזה שחפץ עתה. [מ"ב (סי' ק"ה)].

ב. מין שבעה או חביב מה עדיף

שני מינים שברכותיהם שוות, ואחד מהם מין שבעה, מברך על מין שבעה. ואם אין ברכותיהן שוות, י"א שאיזה מהם שרצה יקדים. [שו"ע (סי' ר"א) בדעה ראשונה בסתם]. וי"א שחביב קודם. [שו"ע (שם) וסי' י"א]. והעיקר כדעה השנייה. [מ"ב (סי' טז)]. ואם שני המינים חביבים אצלו בשוה יש אומרים שאז מברך על מין שבעה תחלה. [מ"א הובא במ"ב (סי' טז)]. וי"א שאי"ז להקדים המין שבעה (כי אין ברכותיהן שוות). [הגר"ח (מ"ב סי' טז) וסי' טז, כו' להל'].

קדימה לגדול

א. קדימת פרי גדול לשאר פירות

היו לפניו פירות מאותו מין, מהם גדולים ומהם קטנים (והוא הדין לענין פת), מברך על הגדול ופוסט והשכל. ואם אחד מהם חביב חביב קודם. [מ"ב (סי' קס"א) ופ"ט]. וכן אם אחד מהם שלם, שלם קודם. [כמבואר לעיל לענין קדימה לשלם]. [שו"ע (סי' קסח סעי' א-ג) ועיי' במ"ב (סי' קסח סעי' ט)].

פ. ומסתבר שהיה פירות. עיי' במ"ב (סי' קסח סעי' ט)]. ויש אומרים שיש מעלה של גדול בכוס משקה מלאה. [הגרשי"א זצ"ל (תל תלפיות תשרי תשע"ג עמ' טז) והגר"ח (שלי"א (דולה ומשקה עמ' ק)]. אולם התה"ד (סי' קס"א אות א) מסתפק בזה. ועיי' בזה בגליון ב'.

קדימת מאכל שברכתו מיוחדת

א. קדימת ברכת בורא פרי העץ ופרי אדמה לברכת שהכל

הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שהכל, ברכת בפה"ע קודמת שהיא חשובה שאינה פוסרת אלא דבר אחד. [שו"ע (סי' ר"א סעי' א)]. ואפילו מין השני חביב עליו הדין כן. [מ"ב (סי' ק"ד)]. והדין כן אפילו אם הדרב שברכתו שהכל הוא גם ממין ז'.

ב. קדימת ברכת בורא פרי אדמה לברכת שהכל

הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי אדמה ודבר שברכתו שהכל, ברכת בפה"א קודמת. [שו"ע (סי' ר"א סעי' א)]. ואפילו מין השני חביב עליו. [מ"ב (שעה"צ אות ט)]. והדין כן אפילו אם הדרב שברכתו שהכל הוא גם ממין ז'.

ג. קדימת ברכת בורא פרי העץ לברכת פרי אדמה

אם הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו בורא פרי אדמה, יש אומרים שאיזה מהם שירצה יקדים. [שו"ע (שם)]. ויש אומרים שברכת בורא פרי העץ קודמת. [שו"ע (שם) בשם י"א]. ונכון להגות כשיטה האחרונה אם שניהם שווים בחביבות. [מ"ב (שם סי' יח)]. ועיי' בכה"ח (אותיות ו) ויד' שמנהג בני ספרד להקדים בפה"ע אפי' אם בפה"א חביב עליו].

אם אין אף אחד מהם חביב עליו יותר, מברך על החביב. ואם הפרי העץ חביב לו עתה, אע"פ שברך כלל חביב עליו הפרי האדמה, יברך על המין שברכתו בורא פרי העץ. [ביאור הלכה (סד"ה ו) ואומרים].

וכן אם פרי האדמה הוא מין שבעה, כגון קליות של חטים, ותפוח או אחד משבעת המינים, יש לו לברך תחלה על החיטה שהיא מין שבעה וקודמת בפסוק. [מ"ב (שם סי' ק"ח)].

ד. קדימת ברכת המוציא

ברכת המוציא קודמת לברכת בורא מיני מזונות, וכל שכן לשאר ברכות. ואף על פי שהדבר השני חשוב (כגון שלחם משעורים והמזונות מחטים) או חביב עליו. [רמ"א (שם סי' כט)].

ה. קדימת ברכת מזונות על אורז

האוכל מאכל שאינו ממין שבעה יחד עם אורז שברכתו בורא מיני מזונות וכדומה, דעת השו"ע שאין צריך להקדים האורז, משום שאין קדימה לברכת בורא מיני מזונות, כיון שאין לברכה זו מעלה בני עצמה. [כן הכיח מהשו"ע הפמ"ג (אי"א סדר הקדימה אות ב), וכ"כ הכה"ח (סי' ר"א אות כז)]. אולם דעת המ"ב שיש לארז דין קדימה. [שם (סי' כח) ושעה"צ (אותיות טז) וכו'].

קדימה במנה האחרונה

א. קדימת מנה אחרונה למנה ראשונה במקום שברכתה קודמת

דיני קדימה תקפים דוקא כשאינם סותרים סדר האכילה, ועל כן אין צריך להקדים מנה האחרונה למנה ראשונה אף כשברכתה חשובה. [רמב"ם (ברכות פ"ג ה"ט), והקד"ש (ח"ב סי' קנ"ה) כה"ח (שם אות ה) מהרש"ם (לדעת התורה שם). ועיי' מ"ב (ביאור הלכה (סי' ד"ה ו) בפה"א ושהכל). ועיי' עוד בגליון מ"ח].

קדימה בין משקה למאכל מוצק וברכות הריח

א. קדימה למאכל מוצק

דיני קדימה הנכריים לעיל לא נאמרו אף באופן שמין אחד הוא מאכל מוצק והשני הוא משקה. [פמ"ג בסי' ר"א (מ"ז סי' ו) ומ"ב (שם סי' טז)]. דלא כהר"ט (ב"א) (ברכות מא' ד"ה ולענין הלכה) והפמ"ג בפתיחה לברכות (סוף אות ג'). ועיי' עוד לקמן באות ג' האם מין שבעה בתורת משקה מאכל חשיבותו].

ב. קדימת מאכל למשקה

יש אומרים שאכילה קודמת לתשיה. ויש לחוש לכתחלה במקום שאין מעלה אחרת נדחית מפני זה. [עיי' בערוה"ש (סי' ר"א אות יז)]. אולם משאר הפוסקים משמע שלא כדבריו. וכן משמע בגינת וורדים (הספרדי כלל א' סי' ז' סד"ה אמנם) ועיי' אין לדחות מעלה אחרת מפני זה].

ג. ז' המינים שעשאה משקה

משקה העשוי מז' המינים (כגון שכר), יש אומרים שאין לו דין קדימה. [מ"א (סי' קפ"ב סי' ב) משום שברכתו שהכל. והפמ"ג (שם) כתב טעם אחר כי לא נשתבחה אר"י בכך]. ויש חולקים. [ב"ח (שם) ט"ז (סי' א) וגר"י (שם סוף אות ג)]. ועיי' בראש יוסף (ברכות מא. ד"ה אמנם) ובפמ"ג (סי' ר"א מ"ז סי' ב) וי"א (סי' א) הובא בשעה"צ (שם אות ט) שבדש תמרים אע"פ שהוא שהכל מ"מ מעלת מין ז' יש לו הוא "דבש" הכתוב בתורה, מ"מ מאכל שהוא פרי אדמה יש להקדימו לפניו].

ד. פרי מז' המינים מרוסק

ריסק פרי ממין ז' אפילו אין תוארו וממשו ניכר נראה שיש לו דין קדימה. [אע"פ שפסק הרמ"א (סי' ר"ב סעי' ז) שפיר מרוסק שאין תוארו וממשו ניכר מברך עליו שהכל, מ"מ י"ל דיש לו דין קדימה דלא גרע ממשקה שמבואר לעיל אות ג' שיש להקדימו. ואף המ"א שם י"ל דידה בזה, שהרי המ"א הנ"ל שברכתו שהכל היינו לחומר, אבל מעיקר הדין ברכות בברכת הפרי, ואי"כ לא שייך טעמו של המ"א שכת' לענין משקה (עיי' באות ד'). ולדעת הפמ"ג שם יש להסתפק בזה].

ה. ברכה על אכילה לפני ברכת הריח

ברכת אכילה ושתייה אפילו ברכת שהכל, קודמת לברכת הריח. [מ"ב (סי' ר"א ססי"ק לה)].

אופנים שאינם צריך להקדים

א. כשאינו רוצה לאכול משניהם

הא דאמרין דאחד קודם לחבירו, היינו שרוצה לאכול משניהם, אבל אם אינו רוצה לאכול משניהם, אינו מברך רק על זה שרוצה לאכול אף על פי שגם השני מונח לפניו. [רמ"א (סי' ר"א סעי' ה)].

ב. אחד מהמינים אינו לפניו

כשרוצה לאכול משני מינים, אלא שעדיין אחד מהם אינו לפניו, רשאי לברך על המין שלפניו, ואינו צריך להתמנין כדי להקדים את המין שאינו לפניו. [מ"ב (סי' ק"ה) (לא) ושעה"צ (שם)]. ועל כן במקום שיש ספק בהלכה איזה פרי צריך להקדים, ניתן להשאיר א' מהם בחדר השני וכדו', ויברך על האחרים.

ג. כיפה אחד מהמינים

יש אומרים שאם אחד מהמינים מכוסה אין צריך להקדימו. [אבן עזר (סי' קסח)]. ועל כן במקום שיש ספק בהלכה איזה מהם צריך להקדים יכסה אחד מהם ויברך על השני.

בירך על המין שאינו החשוב

הקדים המין שאינו חשוב לפני החשוב, ויברך עליו, והברכות שוות, אם היתה דעתו לפטור החשוב בברכתו נפטר החשוב, אבל אם לא כוון במפורש לפטור לא נפטר. [רש"י (ברכות מא. ד"ה ומסתברא) הובא בב"י (סי' ר"א) וכן פסקו הרמ"א (סי' ר"א), הגר"ח (סי' ר"א) והרב פעלים (סי' י"ב לב)]. וי"א שבכל אופן פטר המין השני. [כה"ח (סי' ר"א אות ה) וכת' שכן דעת השו"ע שהשמים דינו של הרש"א בשלחו. ועיי' בפרומי שדה (ברכות מב)]. ולבני אשכנז העיקר כדעה הראשונה. [מ"ב (שם)].

ג. אורח שבירך על מין שאינו החשוב האם פטר החשוב

אורח האוכל על שלחן בעל הבית, שבמברך, דינו כמכוון לפטור במפורש כל מאכל שביאור לו, ועל כן אף אם בירך על דבר שאינו חשוב הביאו לו מין חשוב יותר אינו צריך לחזור ולברך לפי כל הדעות. [גינת ורדים (ח"א כלל א' סי' ז) הביאו הרמ"א (סי' ר"א) על המ"א (סי' י"א)].

העלות נתרם בעילום - לשאלות והערות בעניני הגליון ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503